

Урок №2

Тема уроку: *Поняття і джерела конституційного права.
Конституція України - основний закон держави*

Конституційне право — провідна галузь права України, з якої розпочинається формування всієї системи національного права, всіх його галузей.

Конституційне право має свій предмет правового регулювання. Це суспільні відносини, які виникають у всіх сферах життєдіяльності суспільства: політичній, економічній, соціальній, духовній та регулюються правом. Конституційно-правові норми закріплюють насамперед основні принципи, які визначають устрій держави і суспільства. У них встановлюються якісні характеристики держави: суверенітет, форма правління, форма державного устрою, суб'єкти державної влади, загальні основи функціонування політичної системи України, символи держави.

Предметом конституційного права є відносини, які визначають належність до громадянства України, становище людини в суспільстві й державі, її основні права, свободи й обов'язки. Вони є основоположними для всіх соціальних зв'язків, які формують суспільство, визначають основи статусу людини в її суспільних зв'язках.

Предметом конституційного права України є форми безпосередньої демократії, насамперед, вибори, референдум, система органів державної влади, місцевого самоврядування, основи їх організації та функціонування. До предмета конституційного права належить територіальний устрій України.

Конституційне право — провідна галузь права України, що є сукупністю правових норм, які закріплюють і регулюють суспільні відносини, що забезпечують організаційну і функціональну єдність суспільства, основи конституційного ладу України, статус людини і громадянина, територіальний устрій держави, форми

безпосередньої демократії, систему органів державної влади і місцевого самоврядування.

Джерела конституційного права.

Кожна галузь права має свої джерела. Це стосується і конституційного права. Джерела права прийнято розрізняти за: а) матеріальним змістом (матеріальні умови життя суспільства, система економічних зв'язків, форми власності тощо); б) ідеальним змістом (правова свідомість); в) юридичним змістом (різні форми, засоби вираження, об'єктивізація правових норм). Тому під джерелами права в юридичному значенні розуміють форму вираження, об'єктивізації державної волі.

Основними видами джерел конституційного права у світі є нормативно-правові акти, судові прецеденти, правові звичаї, міжнародні й внутрішньодержавні договори. Натомість, нормативно-правові акти конституційного права поділяються на закони, нормативні акти виконавчої влади, нормативні акти органів конституційного контролю (нагляду), парламентські регламенти, акти місцевого самоврядування.

Система правових актів, які є джерелами конституційного права України, доволі широка, а саме: Конституція України, Конституція Автономної Республіки Крим, закони, постанови Верховної Ради України, акти Верховної Ради Автономної Республіки Крим, декларації (насамперед Декларація про державний суверенітет України), Акт проголошення незалежності України, нормативні акти Президента України, постанови урядів України, Автономної Республіки Крим, нормативні акти органів місцевого самоврядування, регламенти тощо.

Особливе місце серед джерел конституційного права України належить Конституції України.

Термін *"конституція"* (від лат. *constitutio* — встановлення, устрій) відомий ще за часів Давньої Греції і Стародавнього Риму. *Нині під конституцією розуміють систему загальнообов'язкових норм, що мають, здебільшого, вищу юридичну силу і регулюють основи відносин між людиною та суспільством, з одного боку, і державою — з іншого, а також засади організації самої держави та її відносин зі світовим співтовариством.* Конституція в сучасному світі є невід'ємним атрибутом держави, ознакою її суверенності.

Україна має багаті і давні конституційні традиції. Ще за часів Київської Русі й Галицько-Волинського князівства діяла «Руська Правда». Під час перебування українських земель у складі Литви і Польщі діяли «Литовські Статути» (1529, 1566, 1588 рр.). У роки Національно-визвольної війни під проводом Б. Хмельницького основними правовими актами були універсали гетьмана, а з 1654 р. - Березневі статті, що визначали автономний статус України в складі Московської держави.

Наступними актами, що визначали правовий статус України в складі Московської держави, були Переяславські статті, Московські статті, Глухівські статті, Коломацькі статті, «Рішительні пункти».

Пам'яткою політичної та юридичної думки XVIII ст. стала Конституція Пилипа Орлика «Пакти і Конституція законів і вільностей Війська Запорозького», датована 5 квітня 1710 р. Наприкінці XIX - на початку XX ст. з конституційними проектами виступили М. Драгоманов, М. Грушевський.

У роки Національно-демократичної революції 1917-1921 рр. була прийнята, але не набрала чинності Конституція УНР. Конституційне право поповнилося чотирма Універсалами Української Центральної Ради.

У радянській Україні діяли чотири Конституції - 1919, 1929, 1937 і 1978 рр.

24 серпня 1991 р. Верховна Рада УРСР прийняла Акт проголошення незалежності України, який був підтриманий на Всенародному референдумі 1 грудня 1991 року.

Із проголошенням незалежності в Україні розгортається конституційний процес - розробка й обговорення різних варіантів нової Конституції, її розділів і статей. Конституційний процес умовно можна поділити на кілька періодів.

Впродовж першого періоду (1990 - жовтень 1994 р.) була сформована Конституційна комісія на чолі з Президентом Л.Кравчуком і Головою Верховної Ради І.Плющем; до комісії також увійшли учені-правознавці, судді, працівники правоохоронних органів, народні депутати. Результатом роботи комісії стало створення двох варіантів проекту Конституції, які були винесені на всенародне обговорення. Однак жоден із них прийнятий не був.

Другий період розпочався у листопаді 1994 р., після позачергових виборів Президента України і формування нового складу Верховної Ради.

Конституційну комісію очолили Президент України Л. Кучма і Голова Верховної Ради О. Мороз. Нові проекти створювалися представниками різних політичних партій. Найгострішими проблемами були механізм прийняття Конституції, форма правління в Україні, питання власності, виборчої системи, державної мови і символіки.

У грудні 1994 р. Президент запропонував на обговорення Верховної Ради законопроект про державну владу та органи місцевого самоврядування, але цей документ не було прийнято. Протистояння між Президентом, котрий прагнув створити сильну законодавчу владу в країні, та Верховною Радою, що намагалася зберегти свої повноваження, закінчилося підписанням 8 червня 1995 р. Конституційного договору, який збільшив повноваження Президента. За умовами договору Президент визнавався головою держави та головою виконавчої влади, він

особисто визначав склад Кабінету Міністрів. Положення, що були закладені в основу Конституційного договору, створили правову базу для діяльності органів виконавчої влади та президентської адміністрації. Унаслідок суперечностей між Президентом і Верховною Радою Л. Кучма 26 червня 1996 р. видав Указ про проведення у вересні 1996 р. Всеукраїнського референдуму щодо прийняття Конституції України. У пошуках компромісу було створено Узгоджувальну комісію на чолі з М. Сиротою. Суперечку викликали питання, що стосувалися співвідношення повноважень законодавчої та виконавчої влад, статусу російської мови, державної символіки та ін. На думку багатьох політиків, Конституційний процес зайшов у глухий кут.

У ніч на 28 червня 1996 р. більшістю голосів депутати Верховної Ради прийняли Конституцію України, її текст підписали Президент України і Голова Верховної Ради.

Конституція включає 161 статтю і 14 розділів (15-й розділ містить «Перехідні положення»).

Джерелом конституційного права України є міжнародні договори. Конституція України (ст. 9) встановлює, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України.

Матеріал по темі міститься у **презентації** за **посиланням:** <https://ppt-online.org/123602>

Запитання для самоконтролю

1. Що таке конституційне право?
2. Що воно вивчає?
3. Чому конституційне право вважають провідною галуззю права ?
4. Назвіть основні джерела конституційного права України.
5. Коли була прийнята чинна Конституція України?

Домашнє завдання: опрацювати конспект, переглянути презентацію.